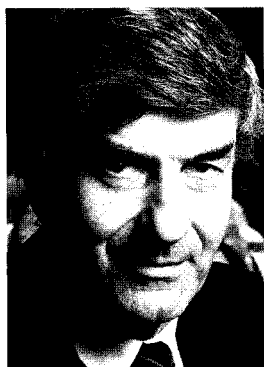

Marga Klompé: zorg en solidariteit

Eind maart verschijnt een boek van drs. R.F.M. Lubbers over Ruijs de Beerenbrouck, Marga Klompé en hemzelf. In dit boek geeft Lubbers aan wat in lijn met de idealen van Ruijs en Klompé zijn inspiratiebronnen bij het politieke handwerk zijn geweest. Hieronder volgt een voorpublicatie uit het boek, een deel van het hoofdstuk 'Marga Klompé: zorg en solidariteit'.

De politiek was in de jaren zestig overigens nog ontzettend traditioneel. Ministers gingen nog erg formeel om met hun personeel en hun collega's. Nog steeds werkten zij maar een beperkt aantal uren per dag op hun departement om dan voor het avondeten weer thuis te zijn. Kamerbewaarders droegen nog een jacquet. Tutoyeren was uiterst ongebruikelijk. De politiek was regentesk en stond ver van de mensen af. Ondanks de inspanningen om de verzorgingsstaat op te bouwen en de vele miljeonen die erin werden gestoken, was de verworteling in de samenleving gebrekkig. Voor veel jongeren was het niet modern genoeg. Zo kwam het door de val van het kabinet-Cals tot spijstemers onder jonge antirevolutionairen. Zij zochten gelijkgezinde leeftijdsgenoten op bij CHU en KVP en samen

Drs. R.F.M. Lubbers

met hen doopten zij zich christen-radicalen. Het ging die groepen niet eens zozeer om meer geld en meer verzorgingsstaat, als wel om afschaffing van die regentensfeer, om democratisering en openheid. Toen Romme in 1961 de politiek verliet, zagen jonge, zich vooruitstrevende noemende mensen hem als ouderwets. Romme was voor hen de gefossiliseerde katholieke staatspartij. Het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) zette de ramen en de deuren wijd open. En toen waren er de hippiejaren. De tijd van op traditionele waarden gebaseerde, naar binnen gerichte, regentesk bestuurd instituties was voorbij.

Bouwvallige muren

Dat trof de KVP. De katholieke instituties die in de loop van de voorafgaande generaties waren uitgebod, verloren hun overtuigingskracht. Bij alle waardering

die Marga Klompé verdient, op dat punt heeft zij geen grote rol kunnen spelen. Zij was fantastisch in het mobiliseren van ideële waarden, in het bestuur, als minister, in de relatie met de kerk, maar in de vormgeving van het institutionele was zij niet thuis. In de samenleving was ze beschikbaar, maar ze had amper in de gaten dat de muren veel bouwvalliger waren dan ze op het eerste gezicht leken.

Wie had dat wel, trouwens? De bouwvalligheid werd door niemand gezien als een signaal van een andere tijd. Schmelzer had het niet in de gaten, en De Jong ook niet. Hij straalde eerder de laconieke houding uit dat het wel weer over zou gaan. De val van het kabinet-Cals maakte duidelijk dat de regie weg was binnen de KVP. Het werd goed merkbaar dat er geen leider meer was. Romme, bij uitstek de man die de verschillende belangen en instituties kon verbinden, was weg. De katholieke instituties waren alle geneigd te deconfessionaliseren. Daarmee verloren zij het talent om naast de behartiging van hun groepsbelang ook het algemeen belang in het oog te houden. In de jaren vijftig was Romme nog in staat de verbinding te leggen wanneer de deelbelangen de overhand dreigden te krijgen. Hij hield dan een geweldige speech in de Kamer, en daarna 'klopte' het weer. In Schmelzers tijd waren de instituties zelf zwakker aan het worden. Er was geen organisatievermogen meer dat de middelpuntvliedende kracht kon samenbinden.

De val van het kabinet-Cals was, na het bisschoppelijk mandement, de tweede indrukwekkende aankondiging dat er iets fundamenteel aan het veranderen was in het katholieke deel van de samenleving. Toen kwam de breuk met de radicalen, die zich in 1968 afscheid-

den van de KVP. Dat was een signaal dat de partij niet zomaar naast zich neer kon leggen. Het was echter zeer moeilijk daar wezenlijke consequenties aan te verbinden. Er liepen namelijk twee problemen door elkaar. Enerzijds was er de zeer krachtige deconfessionalisering en de roep om nieuwe tijden waar het de democratisering betrof. Anderzijds was er de vraag hoe om te gaan met de verzorgingsstaat en het overheidsbudget. Een en ander leidde tot een sterk aanzuigende werking van het zogenaamde progressieve blok van PvdA, PPR en D66, én tot de plannen om van KVP, ARP en CHU één geheel te smeden. Die beide ontwikkelingen hebben lange tijd naast elkaar bestaan.

Vertaling katholieke ideële waarden in politiek

Marga Klompé heeft een geweldig belangrijke rol gespeeld in de vertaling van katholieke ideële waarden in de Nederlandse politiek. Het ging haar niet om institutievorming, het ging haar om een authentieke bekommernis om de medemens. Ze ontwikkelde haar eigen variant, die trouwens veel overeenkomsten vertoont met de sociale betrokkenheid van Ruijs. Hoewel zij meewerkte aan de verstatelijking van de verzorgingsstaat, verbureaucratiseerde ze volstrekt niet. Zij had een bijzondere gevoeligheid. Het was niet voor niets dat ze de Bijstandswet tot stand bracht. Zigeuners, de armsten, de verdrukten over de wereld, daar zette zij zich voor in. De *Justitia et Pax-traditie*. Ze had een Ruijsiaans gevoel dat armoede en onderdrukking niet goed zijn en dat daar iets aan gedaan moet worden. Ze hield die traditie levend.

Stond Ruijs voor de bijdrage van katholieken aan de democratische rechtsstaat, Marga stond voor de democrati-

sche én sociale rechtsstaat, en voor het aangaan van een verbond met mensen van goede wil, ook over de grenzen heen, zowel Europees als internationaal. In die zin was ze modern, progressief op een goede manier. Veldkamp bijvoorbeeld was zedelijk veel minder indrukwekkend. Bij hem ging het veel sterker om de macht. Bij Marga nooit. Zij was sociaal; ze was ook helemaal lyrisch van de encycliek *Populorum Progressio* van paus Paulus VI. Zij maande ook tot samenwerking met de PvdA, maar niet tot iedere prijs. Zij heeft in de confrontatie van 1966, die leidde tot de val van het kabinet-Cals, niet gebroken met de KVP. Dat was ook weer zo'n typische Marga-positionering: je moest er op eigen kracht staan en voor die eigen kracht uitkomen. Anders zou je je als KVP ondergeschikt maken aan het socialisme. De KVP moest met de socialisten samenwerken, maar zij moest wel tonen ook zonder de socialisten sociaal te kunnen zijn. Een coalitie met linkse partijen was voor haar niet hét kenmerk van progressief. Ze vond niet dat ze minder progressief was omdat ze Jo Cals naar huis had gestuurd. Je mocht de weg naar een coalitie met links nooit afsluiten, maar zij vond eigen gezicht tonen het belangrijkste. Evenzeer als ze het mandement afwees, tegen de bisschoppen in, wilde ze nu als katholieke politica het eigen gezicht benadrukken. Ze heeft het CDA later niet verweten dat het in 1982 een kabinet vormde met de VVD. Dat bood volgens haar juist de mogelijkheid om je progressief te tonen. Zij heeft zich dus niet in links laten opsluiten.

**Opheffing van de
KVP vond zij
onverstandig.**

**Er was nog zoveel
te doen.**

Keuze voor 'de kerk'

Na het kabinet-De Jong was ze echt uitgediend. Ze had het gevoel dat ze klaar was. Ze was inmiddels zestig, ze had veel gedaan. Bovendien: de politiek was niet alles, er was veel daarbuiten te doen: de kerk, het Vaticaans Concilie, *Iustitia et Pax*.

Interessant is dat ze kennelijk dacht: Het politieke werk is gedaan, ik ga naar 'de kerk'. Mijn politieke vrienden zijn bezig met de vorming van het CDA, maar daar zie ik niet zoveel in. We hebben de verzorgingsstaat: de solidariteit is georganiseerd. De katholieken zijn geëmancipeerd, al de doelen zijn bereikt. Het is belangrijk dat ik ook buiten de politiek aan de beleving van authentieke waarden ga werken. Boeiend is dat ze toch ook Minister van Staat werd. Daarmee toonde zij haar bereid-

heid de regering waar nodig van advies te dienen. Als zodanig had ze nauwelijks zeggenschap, het was voornamelijk een politieke erefunctie. Het betekende dat ze de koningin kon adviseren en toegevoegd kon worden aan een bepaalde of bij-

zondere missie, maar ze voelde dus wel haar verantwoordelijkheden. Ze vergeestelijkte niet. Ze bleef zich bemoeien met bepaalde aspecten van de politiek. Ze had een intensieve relatie met het koninklijk huis.

Haar taak in de politiek zat erop. De emancipatie was voltooid. Kerk en samenleving waren gekenmerkt door *aggiornamento* en democratisering, de staat was verzorgingsstaat geworden. Het ging Marga Klompé om '*iustitia et pax*', niet door het bouwen van instituties, zoals Ruijs, maar door navolging van het Verhaal van de Levende. Marga

koos voor 'de kerk'. Hoewel het begrip *civil society* haar nog niet vertrouwd was, gaf ze met die keuze aan dat de beleving en de vormgeving van waarden niet alleen in de politiek plaatsvindt. In die zin koos ze voor de *civil society avant la lettre*.

Wat de kerk betreft waren er in Marga drie lijnen zichtbaar: de emancipatie, de diaconie en de loyale oppositie. Bij de emancipatie in de kerk ging het zowel om erkenning van de positie van de leek als die van de vrouw. Haar grote geloof legde haar zowel de zorg voor de eigen godsdienstige ontwikkeling en het levend houden van het geloof op, als ook tegelijk de diaconale zorg voor de medemens. Ten slotte was ze bezig met de loyale oppositie binnen het instituut kerk. Dat was bijzonder omdat ze zelf zo lang bestuurlijk bezig was geweest en bleef. Zij vond echter dat zij waar nodig in de kerk de hiërarchie, het kerkelijk gezag, moest tegenspreken. Daarbij nam ze geen blad voor de mond. Ze bleef echter loyaal.

Inzet voor ontwikkelingssamenwerking en mensenrechten

Het internationale heeft Marga altijd bijzonder beziggehouden. In ideële zin begon dat in het najaar van 1945 met de oprichting van de Verenigde Naties. Vrede en verzoening, nooit meer oorlog, waren de drijfveren voor internationale samenwerking in die tijd. Het Marshallplan en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens waren onderdeel van de idealistische opbouwfase na de Tweede Wereldoorlog. Marga was al snel betrokken bij het Katholieke Genootschap voor Internationale Betrekkingen en bij de verzoening tussen Duitsland en Nederland. Via het Kamerlidmaatschap en het mi-

nisterschap werd zij vervolgens zeker tien jaar lang volledig in beslag genomen door de uitbouw van de zorg en de invoering van de Bijstandswet, maar ook in die posities kwam zij op voor de verdrukten. Zij ontworstelde zich aan de 'verbonzing' die om zich heen greep. De anekdote is bekend: zij belde haar collega Luns van Buitenlandse Zaken midden in de nacht op wanneer er bijvoorbeeld in Ecuador weer mensenrechten geschonden werden. 'Wat doet het koninkrijk daaraan?' vroeg zij dan. Waarop Luns zei: 'Het koninkrijk slaapt.' Niet voor Marga dus. Luns noemde haar plagend 'Onze Lieve Vrouwe van Ecuwigdurende Bijstand'. Toen ze in 1971 minister òf was, kreeg ze de mogelijkheid terug te keren naar het internationale: de UNESCO, *Iustitia et Pax*. De inzet voor ontwikkelingssamenwerking en mensenrechten lag in het verlengde van haar solidariteit met armen en verdrukten in het algemeen. Zij had nog herinneringen aan de crisis, aan de oorlog en aan de periode van wederopbouw en internationalisering. Ze had gevoel voor het sociale en gevoel voor de behoefte aan moderne verhoudingen, het Tweede Vaticaans Concilie, dat in wezen een democratisering van de kerk betekende en ruimte aan de jonge generatie gaf. Daar voelde Marga zich in thuis. Stond Ruijs nog voor de opdracht de katholieken te begeleiden naar deelname aan de democratie, in de tijd van Marga was het inzet in de politiek opdat 'elke mens telt', nationaal en internationaal.

Vasthouden aan katholieke instituties

Het feit dat de katholieke emancipatie voltooid was, betekende ook dat katholieken het zich konden veroorloven te fuseren met andersdenkenden. Maar

dat was iets waar Marga niet in mee kon gaan. Zij hield vast aan de katholieke instituties, het Katholiek Vrouwenwengilde, de katholieke kerk, de katholieke commissie *Justitia et Pax*, de Katholieke Volkspartij. Ondertussen was er een nieuwe generatie katholieken opgekomen. De radicalen bijvoorbeeld, of zij nu in de KVP waren gebleven, of met de partij hadden gebroken. Bij de eersten hoorde ik ook. Ik was in de jaren zestig onder andere voorzitter van de Katholieke Jonge Werkgeversvereniging. Een van mijn eerste taken daar was het aangaan van een fusie met de protestantse evenknie. Daar en ook elders, overal waar ik een bestuursfunctie aannam, was ik als het ware degene die het katholieke licht uit moest doen. De samenleving ging open. Marga Klompé stond voor de voltooiing van de katholieke emancipatie in de politiek, het hoogtepunt en de voleinding ineen. Het cement tussen de stenen sleet weg, de instituties werden fra-

gieler. Een man als Harry van Doorn, die ooit voorzitter van de KVP was geweest, koos voor de Politieke Partij Radicale, voor een progressieve volkspartij. Hij brak met de KVP. Ook dat was een vorm van emancipatie: de deur achter je dicht trekken. Marga deed dat niet. Zij bleef trouw aan de Katholieke Volkspartij. Intussen halveerde de ahang van de KVP in de tien jaar tussen 1963 en 1972. Voor Marga Klompé was de authenticiteit van de eigen boodschap echter belangrijker dan de grootte van de partij. Misschien heeft ze ook wel gedacht dat de partij de problemen wel weer te boven zou komen, omdat ze de achteruitgang als een tijdelijk fenomeen beschouwde, dat mede te wijten was aan het feit dat de partij in de loop van de jaren te regentek was geworden. Zij was zelfs zo katholiek dat zij de totstandkoming van het CDA niet zag zitten. Katholieke instituties waren nog steeds haar referentiekader. Samenwer-

Marga Klompé nadat zij in de brievenbus van de Zuid-Afrikaanse ambassade aan de Wassenaarsweg een petitie heeft gedeponerd. De petitie betuigt solidariteit met de hongerstakende zwarte vrouwen in de Kaapstadse kathedraal. (foto ANP)

king met de protestanten kon wel, maar samengaan niet. Marga beschouwde de protestanten in de ARP en CHU als wezenlijk anders. Ze denken anders, ze doen anders, vond ze. Katholieken en protestanten waren twee dranken, die je niet moest mengen, het resultaat zou smakeloos zijn. Naar haar oordeel was samenwerking ook niet nodig. Opheffing van de KVP vond zij onverstandig. Er was nog zoveel te doen. Zij had de lijn van Schmelzer gesteund in het omgaan met de radicalen. Zij vond dat het veel beter was de KVP van binnenuit te hervormen, zodat het weer een moderne partij zou zijn. Zo'n partij zou absoluut niet hoeven te verrechtsen. Een nieuwe partij als het CDA vond zij overbodig.

Dat zij om die reden tégen het CDA gekant was, had overigens vooral ook redenen buiten de politiek. Ze maakte zich intussen veel meer zorgen om de eenheid onder de katholieken in Nederland, waar het sinds het einde van de jaren zestig immers steeds meer begon te gisten, na het Vaticaanse Concilie en de vertaling daarvan in eigen land door het Pastoraal Concilie. Daar ging haar belangstelling toen vooral naar uit. De eenheid van het katholieke volksdeel te bewaren, daar zag zij haar nieuwe opdracht in. Daarnaast ging ze zich vooral ook bezighouden met de problematiek van gerechtigheid en vrede in de wereld. Haar belangstelling ging steeds meer uit naar mondiale bewegingen als *Justitia et Pax*.

Fascinerende gesprekken

Mijn eigen ervaringen met Marga Klompé beginnen eind jaren zestig. Nog zittend in het bedrijfsleven, werd ik benaderd voor actieve medewerking aan *Justitia et Pax*, waarvan zij toen voorzitter was. Wat vooral indruk op

mij maakte was ten eerste het feit dat zij een natuurlijk gezag uitstraalde; zij was een geëmancipeerde vrouw die niet kunstmatig overkwam, ze was een mens uit één stuk. Ten tweede: ervaring en inspiratie waren bij haar geïntegreerd in bestuurlijk denken, terwijl ze tegelijk duidelijk gemotiveerd bleek door haar geloof, haar godsdienst. Ze had bovendien dankzij een uitstekende kennis van zaken en een op daden gericht idealisme een grote vrijmoedigheid, bijvoorbeeld in haar omgaan met hoge wereldlijke autoriteiten en met het Vaticaan. Humor was overigens niet haar opvallendste eigenschap. Ze kon relativeren, maar was eigenlijk altijd vrij ernstig gestemd. Marga kreeg vooral pretogen bij samenzweringen en had plezier in het vinden van wegen om iets te bereiken.

Toen ik minister van Economische Zaken was, was Marga Minister van Staat. Zij kon mij als piepjonge minister waarschuwen voor bepaalde gevaren en deze waarschuwing ook een bedding in het geloof geven. Als Kamerlid had ik meer tijd haar te bezoeken. Toen inspireerde ze me opnieuw. Wij hadden intensief contact in de periode 1977-1981. Ze bleef sceptisch ten opzichte van het CDA. Het werd duidelijk dat wij van twee verschillende generaties waren. Zij kwam uit een KVP als eigenstandige politieke zuil en kon dat katholieke ook op authentieke wijze in de politiek vertalen. Tegelijkertijd hield ze haar ogen gericht op haar vrienden uit de sociaaldemocratie en had ze voorkeur voor samenwerking met de PvdA. Ze was bevreesd voor een kleurloos CDA zonder krachtige sociale politiek. Daarnaast was in onze gesprekken ook de verhouding tussen Rome en de Nederlandse katholieken een onderwerp. En

er was voor Marga nog een derde reeks van onderwerpen voor 'gemeenschapelijk gesprek': het koningshuis, waar toen belangrijke zaken speelden, zoals de scheiding tussen Irene en Carlos, de *Lockheed*-zaak, de troonsopvolging van Beatrix en de ziekte van Claus. Ik zat midden in het politieke leven en ze vroeg zonder moeite naar mijn oordeel.

Ook als minister-president ging ik naar haar toe en dronk een borrel met haar in haar flat. Onze gesprekken waren intens en hadden diepte. Vaak ook belde ze zelf, soms om middernacht, om een oordeel. Rond kabinetsformaties gaf ze namen van kandidaten door voor wie ze een zwak had. Van mijn kant had ik er ook behoefte aan om haar oordeel te vragen. Daar kwam op den duur veel genegenheid uit voort. Gevraagd en ongevraagd gaf zij haar adviezen. Ze besepte echter dat het om niet meer dan goede raad ging. Zij had een pragmatisch gericht idealisme en een gedrevenheid die wortelde in het katholieke emancipatiebewustzijn '*Credo pugno*', dat wil zeggen 'Ik geloof dus ik knok', de befaamde leuze van Schaepman. Daarnaast was er die specifieke vorm van genegenheid die niet verzuimde om je op zijn tijd als vriend ook op je feilen te wijzen.

Voor mij was de omgang met Marga Klompé extra boeiend door de ontdekking van het generatieverschil. Zij zat eerder in de geschiedenis, waardoor ik gedwongen werd voor mezelf vast te stellen wat voor mijn eigen generatie zwaarder woog. Marga had andere ervaringen met betrekking tot de oorlog, de wederopbouw, de inrichting van maatschappelijke en kerkelijke organi-

saties. Zij liet mij mijn voorland zien. Zelf ben ik geboren in 1939 en heb vanaf de jaren vijftig gedreven op de golven van de verandering. Per jaar veranderden de dingen. Dat was een continue ontwikkeling van 1958 tot 1973.

**Als Marga Klompé
als minister
bestuurt,
demonstreert Ruud
Lubbers tegen de
bestuurders.**

Aan het einde daarvan kwam ik Marga Klompé tegen en daarna bleef ik haar ontmoeten. De lijn van Marga is helemaal die van het verzuilde Nederland, maar ook van de vernieuwing, van het *aggiornamento* van paus Johannes XXIII, van het Tweede Vaticaans Concilie. De oudere zag iets revolutionairs in het openzetten van de ramen door paus Johannes, de jongere was zelf al bezig met het openzetten van de ramen. Mijn lijn was toen al die van het anti-regentendom met een andere opvatting over gezag. Als Marga Klompé als minister bestuurt, demonstreert Ruud Lubbers als student tegen de bestuurders. Als die twee elkaar ontmoeten, dan moeten dat wel fascinerende gesprekken worden.

Drs. R.F.M. Lubbers is minister van Staat, was minister-president (1982-1994), fractievoorzitter van het CDA (1978-1982) en minister van Economische Zaken (1973-1977)